

HUDUDLARNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH ORQALI MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI KO'PAYTIRISH

Abdumalikov Abduxakim Abduvaliyevich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti (TDIU)

Bugungi globallashuv va iqtisodiy raqobat sharoitida hududlarning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash, ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda mahalliy budjetlarning moliyaviy imkoniyatlarini oshirishda investitsiyalarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Investitsiyalar hududlarda yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish, mavjud korxonalarni modernizatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va iqtisodiyotning tarkibiy tuzilishini diversifikatsiya qilishning muhim omili hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish nafaqat iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, balki mahalliy budjetlarning daromad bazasini kengaytirishning ham muhim vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Mahalliy budjetlarning moliyaviy barqarorligi hududlarda ijtimoiy va iqtisodiy vazifalarni samarali amalga oshirishning muhim shartidir. Mahalliy budjet mablag'lari hisobidan ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat, obodonlashtirish, kommunal infratuzilma, yo'l xo'jaligi va boshqa ijtimoiy ahamiyatga ega yo'nalishlar moliyalashtiriladi. Biroq mazkur xarajatlarning muntazam va sifatli moliyalashtirilishi, avvalo, budjetning barqaror daromad manbalariga ega bo'lishini talab etadi. Shu sababli mahalliy budjet daromadlarini ko'paytirishning yangi va samarali manbalarini aniqlash hududiy moliyaviy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biridir.

Hududlarning investitsion jozibadorligi deganda investorlar uchun hududda iqtisodiy faoliyat olib borishning qulayligi, mavjud resurslar, infratuzilma, mehnat salohiyati, bozor imkoniyatlari, huquqiy va institutsional muhit hamda investitsiyalarning kutilayotgan rentabelligini ifodalovchi omillar majmui tushuniladi. Investitsion jozibadorlik darajasi yuqori bo'lgan hududlar mahalliy va xorijiy investorlarni ko'proq jalb qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada yangi korxonalar tashkil etiladi, ishlab chiqarish hajmi ortadi, xizmatlar sohasi kengayadi va iqtisodiy faollik kuchayadi. Mazkur jarayonlarning barchasi mahalliy budjet daromadlarining oshishiga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatadi.

Investitsiyalarning mahalliy budjet daromadlariga ta'siri, avvalo, yangi soliq bazasining shakllanishi orqali namoyon bo'ladi. Yangi tashkil etilgan korxonalar faoliyati natijasida foyda, mol-mulk, yer, ish haqi va boshqa iqtisodiy ko'rsatkichlar asosida tegishli soliqlar shakllanadi. Shu bilan birga, investitsiya loyihalarining amalga oshirilishi yangi ish o'rinlarini yaratib, aholining daromadlarini oshiradi. Aholi daromadlarining ko'payishi esa hududdagi iste'mol talabining kengayishiga va xizmatlar bozorining rivojlanishiga olib keladi. Natijada mahalliy iqtisodiy faollik kuchayib, budjetning daromad salohiyati kengayadi.

Hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish uchun, avvalo, qulay biznes muhitini shakllantirish zarur. Bunda investorlarning yer, infratuzilma, energiya, transport va kommunikatsiya xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari, huquqiy kafolatlar, ma'muriy tartib-taomillarning soddaligi, malakali mehnat resurslarining mavjudligi va moliyaviy xizmatlarning rivojlanganligi muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur omillarning uyg'unligi hududning investitsion salohiyatini belgilab beradi. Shu sababli hududiy boshqaruv organlari tomonidan investorlarga qulay shart-sharoitlar yaratish mahalliy budjet daromadlarini oshirish siyosati bilan chambarchas bog'liq bo'lishi lozim.

Hozirgi sharoitda hududlarning investitsion jozibadorligini baholashda raqamli texnologiyalardan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Hududning investitsion salohiyati, mavjud bo'sh yer maydonlari, ishlab chiqarish infratuzilmasi, mehnat resurslari, transport imkoniyatlari va boshqa ma'lumotlarni yagona raqamli platformalarda shakllantirish investorlar uchun zarur axborotni tezkor olish imkonini beradi. Bu esa investitsiya qarorlarini qabul qilish jarayonini soddalashtirib, hududning investitsion imijini yaxshilashga xizmat qiladi.

Investitsion jozibadorlikni oshirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanish ham alohida ahamiyatga ega. Ushbu mexanizm orqali davlat va xususiy sektorning moliyaviy hamda tashkiliy imkoniyatlarini birlashtirish, ijtimoiy va infratuzilmaviy loyihalarni amalga oshirish mumkin. Bunday loyihalar hududlarning iqtisodiy faolligini oshirib, uzoq muddatli istiqbolda mahalliy budjetlarning daromad bazasini kengaytirishi mumkin.

Shuningdek, hududlarning investitsion jozibadorligini oshirishda mahalliy resurslardan samarali foydalanish, iqtisodiy ixtisoslashuvni hisobga olish va yangi ishlab chiqarish zanjirlarini shakllantirish muhimdir. Har bir hudud o'zining tabiiy, geografik, mehnat va iqtisodiy imkoniyatlaridan kelib chiqib, investitsiyalarni jalb qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilashi lozim. Masalan, qishloq xo'jaligi salohiyati yuqori hududlarda oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash, logistika va agrotexnologiyalarni rivojlantirish, sanoat salohiyati mavjud hududlarda ishlab chiqarish va texnologik loyihalarni kengaytirish, turizm imkoniyatlari yuqori hududlarda esa turistik infratuzilma va xizmatlar sohasiga investitsiyalarni jalb qilish mumkin.

Investitsion faollikni oshirish orqali hududlarda yangi iqtisodiy qiymat yaratiladi, soliq bazasi kengayadi va mahalliy budjetlarning daromad salohiyati mustahkamlanadi. Shu bilan birga, investitsiyalarni jalb qilish hududlarning moliyaviy mustaqilligini oshirish, budjetlararo transfertlarga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish va mahalliy iqtisodiy rivojlanishning barqaror moliyaviy asosini shakllantirish imkonini beradi.

Shundan kelib chiqib, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish orqali mahalliy budjet daromadlarini ko'paytirishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganish, investitsiyalarning budjet daromadlariga ta'sir mexanizmlarini aniqlash hamda hududlarning investitsion salohiyatidan samarali foydalanish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish mahalliy budjet daromadlarini ko'paytirishning muhim strategik yo'nalishlaridan biridir. Investitsiyalar hududlarda ishlab chiqarish va xizmatlar sohasini kengaytirish, yangi korxonalarni tashkil etish, mavjud iqtisodiy salohiyatdan samarali foydalanish hamda yangi ish o'rinlarini yaratish orqali hududiy iqtisodiy faollikni oshiradi. Mazkur jarayon natijasida soliq bazasi kengayib, mahalliy budjetlarning daromad salohiyati ortadi.

Investitsiyalarning mahalliy budjet daromadlariga ta'siri bevosita va bilvosita shakllarda namoyon bo'ladi. Bevosita ta'sir yangi tashkil etilgan korxonalar tomonidan to'lanadigan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar orqali yuzaga keladi. Bilvosita ta'sir esa investitsiya loyihalari natijasida bandlik va aholi daromadlarining oshishi, ichki talabning kengayishi, xizmatlar va savdo sohaslarining rivojlanishi hamda boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining faollashuvi orqali namoyon bo'ladi. Shu sababli investitsiyalarni jalb qilishni hududiy budjetlarning uzoq muddatli daromad bazasini shakllantirish vositasi sifatida baholash mumkin.

Hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish uchun qulay biznes va institutsional muhitni shakllantirish zarur. Investorlar uchun yer, infratuzilma, energiya, transport va kommunikatsiya xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, ma'muriy tartib-taomillarni soddalashtirish, huquqiy kafolatlarni kuchaytirish hamda davlat xizmatlarini raqamlashtirish investitsiya jarayonlarining samaradorligini oshiradi. Bunday sharoitlar hududga kapital oqimini ko'paytirib, yangi daromad manbalarining shakllanishiga zamin yaratadi.

Shuningdek, investitsion jozibadorlikni oshirishda hududlarning o'ziga xos iqtisodiy salohiyatini hisobga olish muhimdir. Har bir hududning tabiiy resurslari, geografik joylashuvi, mehnat salohiyati, mavjud ishlab chiqarish bazasi va bozor imkoniyatlari turlicha bo'lganligi sababli investitsiya siyosati differensial yondashuv asosida shakllantirilishi lozim. Hudud ixtisoslashuviga mos investitsiya loyihalarini tanlash resurslardan foydalanish samaradorligini oshirib, investitsiyalarning iqtisodiy va fiskal natijadorligini kuchaytiradi.

Mahalliy budjet daromadlarini ko'paytirishda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni investitsiya jarayonlariga faol jalb etish ham muhim ahamiyatga ega. Kichik va o'rta biznes subyektlarining yangi ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish loyihalarini amalga oshirishi hududlarda iqtisodiy faollikni oshiradi. Shu bilan birga, mahalliy tadbirkorlarning investitsion loyihalarga jalb qilinishi kapitalning hudud ichida aylanishini kuchaytirib, soliq bazasining kengayishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish bo'yicha bir qator ustuvor vazifalarni belgilash mumkin. Jumladan, investitsiya infratuzilmasini rivojlantirish, bo'sh yer va ishlab chiqarish obyektlaridan samarali foydalanish, investorlar uchun axborot ta'minotini yaxshilash, davlat-xususiy sheriklik loyihalarini kengaytirish, mahalliy tadbirkorlarning moliyaviy imkoniyatlarini oshirish va investitsiya loyihalarining samaradorligini muntazam baholab borish zarur.

Bundan tashqari, investitsion loyihalarni amalga oshirishda faqat investitsiya hajmiga emas, balki ularning mahalliy budjetga keltiradigan fiskal samaradorligiga ham e'tibor qaratish lozim. Yangi loyihalarning qancha ish o'rni yaratishi, qancha

qo'shimcha ishlab chiqarish hajmini shakllantirishi, qanday soliq bazasini yuzaga keltirishi va hudud iqtisodiyotiga qanday multiplikativ ta'sir ko'rsatishi baholanishi kerak. Bu yondashuv investitsiya siyosatining natijadorligini oshirish imkonini beradi.

Umuman olganda, hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish va mahalliy budget daromadlarini ko'paytirish o'zaro uzviy bog'liq jarayonlardir. Investitsion muhitning yaxshilanishi iqtisodiy faollikni kuchaytiradi, iqtisodiy faollikning ortishi esa yangi soliq manbalarining shakllanishiga olib keladi. Shu sababli hududiy rivojlanish strategiyalarida investitsiyalarni jalb qilish, tadbirkorlikni rivojlantirish va mahalliy budget daromadlarini kengaytirish masalalari yagona tizim sifatida qaralishi lozim.